

ЙОРДАН ЙОВКОВ ТЕ ПОБЕДИХА

chitanka.info

Разхождах се един ден към семинарията. Далеч пред мене се простираше заснеженото шосе, безлюдно и пусто, само с безкрайната си върволица телеграфни стълбове, и в някаква умора и безнадеждност проваляше и се губеше зад хълма. От двете му страни дърветата и храсталаците на градината се тъмнееха неподвижни и сънни, потънали в дълбока замислена тъга. И над пространния парк, над дворовете и редките здания стоеше неподвижна, пепелява мъгла. Ниското, близо до хоризонта слънце потъмняваше и чезнеше в тая мъгла, безжизнено и хладно, като угасваща комета, предметите губеха строгите си реални очертания и целият пейзаж добиваше странната призрачност на сън, наумяваше фантастичното видение на приказка. Но високо в небето, чисто горе от мъгла, ясно и отчетливо се изправяше Витоша, засипана със сняг, царствено горда, унесена в спокойна, тежка мисъл, с неподвижен поглед, който сякаш търсеше далечни спомени в изминалите векове или надничаше в бъдащото...

Аз стигнах до пътя, който се отделя за семинарията, спрях се и дълго гледах. На тоя път се бяха спрели десетина биволски кола. Носеха каменни въглища. Едни широки, грамадни кола, сякаш поставени на колелета малки кораби, пълни догоре с въглища. Керванът почиваше. После коларите станаха и с високи, непрекъснати викове, в които пак прозвучаваше една нота на нежност и обич, заподканяха тежките биволи. И те, привели глави, изопваха ниски като стълбове нозе, тежкият кораб заскриптвяваше и тръгваше из стръмния, тежък път...

Отминах по-нататък. Изведнъж ми дойде наум за една малка скулптурна група, която видях на последната художествена изложба — „Те победиха“. Един бивол с широк, масивен корпус на ниски нозе, корпус, в който се таи голяма, неимоверна сила, широко, виторого чело с някаква тежка и апатична, но упорита мисъл. До него — един селянин, опълченец, с широки плещи, с праметната на рамо пушка, с открито, широко чело, на което стои същата тежка, но упорита мисъл. Чувствуваше се една задушевна обич, една безкрайна привързаност между тия две същества, чувствуваха се невидимите връзки на обща, еднаква съдба...

Когато бях в изложбата, пред тая малка група имаше отрупани много посетители. „Боже, колко хубаво!“ — шепнеха с пламнали очи млади, хубавички момичета. Някакъв строг, навъсен господин, с карне

и молив в ръка, продължително се взираше през сините си очила. А добродушен, пълничек буржоа високо и смело казваше: „Да, това е вярно! Те победиха“... Може би той виждаше само един ядовит сарказъм, хвърлен в очите на надути самохвалци. Може би другите се любуваха на оригиналното другарство на човека и животното. Може би. Но и тъй да беше, аз все пак бях уверен, че всички дълбоко в душата си чувствуваха една голяма художествена правда, виждаха един вечен и хубав символ...

Аз зная с каква привързаност, с каква голяма обич се отнася нашият селянин, той и цялото му семейство, към немия безгласен работник — бивола и вола. Другар на цял живот, на весели и тъжни дни. С него наедно той, уморен и приведен, върви след ралото от сутрин до вечер. А малки, дрипави немирници, които никога друг път не биха могли да се запрат на едно място, цели часове, цели ноци се скитат в полето, пазят и пасат тия любими волове и биволи. И връщането от пасбище или от работа е всякога една интимна радост в цялата къща. Галени имена, милувки... И гледаш, някой малък, червен като божур тантурко едва пристъпящ, подкрепян от засмяната майка, подига се и безстрашно подава суха кора хляб на „Сивча“. И кроткото, добро животно предпазливо посяга с влажния си грапав език, добродушно пъхти с мокрите си, широки ноздри и в големите му черни очи грее голяма няма радост. И така е във всяка селска къща. Някога, в загиналите вече религии, това е било един култ. Край бреговете на Нил много храмове са се издигали и много жреци са служили в тях на звездочелия Серапис. Тоя култ невидимо живее и днес. Всеки знае голямата скръб, която селянинът, цялото семейство, изпитва, когато умре — или пък му го отнемат — вола, бивола. Че за това има цяла сълзлива литература! Боже мой, викат авторите, какво ще прави бедният човек, изправен пред глада, пред жестокостта на лихваря. Нещастно резоньорство! Всякога то е способно да направи една права мисъл, едно чисто и задушевно чувство — вулгарно и грубо. Защото не е работата за някакви пари, за някакъв лихвар. Има много дни, когато тоя затворен и студен човек внезапно се разчувствува, душата внезапно кипва и той е готов да остави пари за два вола на първия кръчмарин, без да скърби. Но сега той плаче сам, плачат децата — плаче жената. Защото волът, който е умрял или е

отнет, оставя същата празнина и скръб, като кога умре човек от къщи. Изчезва една душа, изчезва нещо обично и свидно...

Аз зная краища в България, дето на воловете казват „ангели“, и когато момите и младите булки, връщайки се от чешмата с пълни менци вода срещнат на пътя си тежкото, равнодушно животно, което спокойно и важно върви по средата на улицата — те, младите булки и моми, се спират, струват му път, както това биха направили пред белите коси на един старец, пред свекъра или пред всеки почитан човек. Нали това е трогателно и мило? Нали в тая почти суеверна почит блика широката вълна на признателност и обич към честния, беззаветен работник? Това са същите чувства, които Кардучи е вложил в своята малка и проста, но тъй хубава песен за „Вола“.

Това е силуетът на единия.

А другият, широкоплещият, здрав, с наивна и девствена душа селянин — и той е същият жрец на труда. Когато пролет крушата се разлисти и кукувицата закука, това е човекът, който мечтателно и радостно брой, за да види колко ризи ще скъса това лято. Да, ризи, които ще се скъсат от работа, от обилен пот. Човекът, който под високото, ведро небе, замислен, но с обнадеждено сърце бавно крачи и с широк, уверен размах засява житните зърна в черните недра на земята. Сега той е мъчелив и религиозно сериозен и неговият труд достига тържествеността на обряд, на свещенодействие. А няколко месеца по-късно той, щастлив и доволен, изправен пред зелената, изкласила и буйна като морето нива, туря ръка на сърцето си и шепне:

„Сполай ти, боже. Добър плод ни си дал...“

И когато една вечер камбаните в глухото малко село тревожно разнасят зловещата вест за войната, той със същата загриженост, спокойствие и твърдост се готви за новия труд. Труд също тъй тежък, като една сеитба, като една жътва. И ето те двамата напущат родния кът, тъгуват за милувките и смеха на малките палави любимци, скитат се далече по чужди пътища, под чужди небосклони. Но навсякъде те показват своите беззаветни усилия, изпитана душа, железни мишци и сила. Победи гърмят една след друга. Светът се учудва, светът очарован гледа: и далече, всред посърналите пустини на Чаталджа, под дъждовното небе, в кални пътища, той съзира тях — двамата другари. Да, те победиха!

Еднаква добросъвестност и усърдие и във войната, и в мирния труд. Аз си спомням как тоя честен, добър селянин, тъгуващ сред боевете за своите ниви, често вземаше шепя пръст, размазваше я между пръстите си и казваше: „Да, харна земя. Захар!“... И може би той, широкоплещияг работник, влюбен в земята и труда, изправен на брега на Мраморното или Бялото море, също като мужика на Горки, загледан в безкрайната ширина, с въздишка е казвал: „Ех, да беше поле това... че да го разореш!“

Сюблимен герой в боя и в мирния труд! И сега, в тия тежки, безрадостни дни в едно тъмно упование аз го виждам да се изправя пред мене, да расте като мощен, гранитен исполин, здрав, силен, с девствена чиста дуга, с една вяра и една обич: земята и труда. А ниско при неговите нозе, малки, дребни хора горещо се препират за него, викат, махат ръце, вещаят неговите съдбини, чертаят пътя на щастиято му. Но никой достатъчно не го разбира и никой достатъчно не го обича. А той — сега са зимни дни и се попийва — накрехва нехайно рунтав калпак, очите му дяволито се смеят, подмигва лукаво и казва: „Дявол да го вземе! Ще пусна една червена бюлетина, да видим какво ще излезе!“...

* * *

Когато се връщах, отново срещнах кервана коли. Те бяха стоварили някъде въглищата и сега си отиваха. Бавно и спокойно пристъпваха тежките красиви животни и на виторогите им чела се четеше сякаш веселото доволство на изпълнен дълг. На последната кола на кервана седеше един доста стар селянин, в солдашка без пагони шинела и загледан мечтателно в лилавия запад, ниско, като за себе си, тананикаше нещо...

Отиват си вкъщи. Аз гледам дълго след тях. Те ще заобикалят много, защото през големите улици с гладък паваж, дето сега се скитат елегантните дами и мъже с уморени от скука погледи, там строгите стражари не ще ги пуснат. И някъде далеч при Конювица, дето наместо електрически глобус кротко грее луната, те ще спрат пред малка бедна хижа. С вик и шумна радост ще ги посрещнат рояк боси, палави дриплювци... И когато той, уморен от тежкия труд, вече притвори очи

и сън го обори — още веднъж ще си спомни за своите другари — те са близо, дели ги една стена само, и той чува тежкия им дъх и спокойното, монотонно преживяне.

А рано на другия ден те отново ще подемат своя труд.

Издание:

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи; „Български писател“, С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.